

Górska Odznaka Turystyczna Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego nie jest zwykłą odznaką sprawnościową, czy krajoznawczą, jakich wiele funkcjonuje czy to w samym PTTK, czy w innych organizacjach. Ta jej osobliwa szczególność wynika z wielu przyczyn, z których na pierwszym miejscu trzeba wymienić swoistość środowiska górskiego, tak odmiennego od tego, z czym spotykamy się na nizinach. Góry są całe jakąś baśnią świata powiada poeta i bez wątpienia ma rację. Góry są baśniowe naturalnym pięknem ich przyrody ożywionej i nieożywionej, oraz pięknem kultury regionalnej, jaka się u ich stóp, a także w nich samych, rozwinęła. Ale jak każda baśń, także i one kryją w sobie nadto elementy grozy, z tym że jest ona wcale nie baśniowa, a całkiem realna, o czym dowodnie poświadczają kroniki TOPR i GOPR. Góry bowiem, nawet te najniższe, pogardliwie nieraz określane jako kapuściane, potrafią być niebywale groźne dla kogoś, kto ich nie zna, kto nie wie, jak się po nich poruszać, lub nie umie podjąć decyzji, czy można w nie wyjść, czy też raczej zatrzymać się na dłużej w schronisku. Jednym słowem, chcąc właściwie chodzić po górach, trzeba się tego po prostu nauczyć.

Temu celowi służy właśnie Górska Odznaka Turystyczna PTTK. Ma ona być i jak pokazuje długoletnie doświadczenie faktycznie jest instrumentem właściwie pojmowanej nauki gór, rozumianej zarówno w sensie krajoznawstwa, jak i praktyki górskiego wędrownictwa. Jej regulamin został tak skonstruowany, że stopniowo wprowadza zdobywcę odznaki w arkania sztuki wędrowania po górach, stopniowo poszerza jego znajomość górskiego świata o coraz to nowe, i różnego typu, grupy gór, ucząc go przy tym niezbędnego doświadczenia górskiego. Każdy kolejny stopień odznaki świadczy o osiągnięciu wyższego poziomu poznania gór i umiejętności bezpiecznego po nich wędrowania.

Odznaka ma bardzo długą, przeszło sześćdziesięcioletnią tradycję i jest jedną z najstarszych polskich odznak turystycznych (chronologicznie drugą po Górskiej Odznace Narciarskiej, przejętej po wojnie przez PTTK od Polskiego Związku Narciarskiego). Idea odznaki pojmowanej jako wyróżnik poziomu umiejętności turystycznych oraz znawstwa gór przez jej posiadacza, a równocześnie jako swoista materialna nagroda za trud górskiej wędrówki, torowała sobie drogę w Polskim Towarzystwie Tatrzańskim bardzo powoli. Wynikało to z ideologii Towarzystwa, u której podstaw leżała zasada bezinteresowności w uprawianiu turystyki górskiej. Głównym motywem podejmowania trudu górskich wędrówek były względy natury estetycznej, emocjonalnej i poznawczej. O żadnych innych, bardziej wymiernych, czy tym bardziej materialnych kategoriach nie było mowy. Tak ukształtowany etos turysty górskiego, oficjalnie głoszony przez PTT, obowiązywał przez długi czas aż po lata międzywojenne.

Pod wpływem gwałtownego rozwoju różnego rodzaju dyscyplin sportowych i postępującego w polskim społeczeństwie wzrostu szeroko pojmowanej kultury fizycznej, który nastąpiło po I wojnie światowej, w ideologii górskiej, a zwłaszcza w taternictwie, począł zdobywać sobie miejsce kierunek sportowy, którego głosiciele upatrywali sens eksploracji górskiej we współzawodnictwie. Ponieważ taternictwo i turystyka górską od początku swego powstania ściśle się ze sobą łączyły, nadto zaś powiązane były ze sobą organizacyjnie, znajdując się w obrębie jednego stowarzyszenia (najpierw w TT, potem w PTT), musiało w końcu dojść do przeniknięcia owych sportowych elementów także w sferę ideologii turystyki górskiej. Niebagatelną rolę w owej transformacji ideologicznej odegrała też władza państwowa, która w celu aktywizacji sportowej polskiego społeczeństwa w 1930 r. powołała do życia tzw. Państwową Odznakę Sportową (POS). Odpowiedni resort

zwrócił się nawet do PTT z sugestią włączenia się Towarzystwa w system funkcjonowania POS, ale Towarzystwo początkowo odmówiło, motywując to sprzecznością z zasadami ideologicznymi turystyki górskiej. Idea odznaki jednak, zwłaszcza kiedy w 1932 r. Polski Związek Narciarski ustanowił swoją Górską Odznakę PZN, będącą pierwszą polską odznaką turystyczną, a więc taką, która potwierdzała stopień kwalifikacji turystycznych jej zdobywcy, poczęła zyskiwać pośród członków PTT coraz przychylniejszy grunt. Znalazło to odbicie w przystąpieniu Towarzystwa do akcji POS w 1934 r., powołaniu do życia przez Oddział PTT Beskid Śląski w Cieszynie, jeszcze w sezonie letnim tegoż roku, własnej odznaki turystycznej, a także w projekcie Odznaki Huculszczyny PPT, z którym wystąpił z początkiem 1935 r. Oddział PTT w Stanisławowie.

Pod wpływem tych działań wnet pojawiła się myśl, aby akcję odznaki rozszerzyć na całe Towarzystwo. Powołano specjalną komisję, która przygotowała konkretny projekt regulaminu, ustalający m.in. nazwę odznaki jako Odznaka Górską PTT. Owa działalność Towarzystwa nad powołaniem do życia nowej odznaki turystycznej wzbudziła sprzeciwy ze strony PZN, organizacji konkurującej z PTT o prymat w górach, której władze, nie bez podstaw zresztą, zarzuciły PTT powielanie wzorów i stwarzanie konkurencji dla Odznaki Górskiej PZN. Związek uważał, iż nazwa Odznaka Górską jest w opinii społecznej ściśle związana z instytucją Odznaki Górskiej PZN, nadto wskazywał, że użycie dla odznaki PTT zarówno sformułowania Odznaka Górską, jak i terminu przodownik (występującego w Odznace Górskiej PZN) wywoła wśród turystów zamęt i nieporozumienia. Sporne problemy rozstrzygnięto w końcu w ten sposób, iż dla nowej odznaki przyjęto nazwę Górską Odznakę Turystyczną PTT, zaproponowaną przez Stanisława Osieckiego, ówczesnego prezesa Towarzystwa, oraz zgodzono się na określenie przewodnik do GOT w miejsce przodownika.

W dniu 23 czerwca 1935 r. Walny Zjazd Delegatów PTT obradujący w Stanisławowie formalnie powołał do życia Górską Odznakę Turystyczną PTT. Szybko też wydano drukiem pierwszy Regulamin Górskiej Odznaki Turystycznej PTT wraz ze spisem punktowanych wycieczek oraz spisem przewodników do GOT, by akcja odznaki rozpoczęła się jeszcze w bieżącym sezonie turystycznym. Jesienią tegoż roku spośród kilku propozycji na projekt odznaki wybrano projekt nadesłany przez Stefana Osieckiego, wybitnego ówczesnego taternika i andynistę, z zawodu architekta.

Początkowo akcja GOT nie rozwijała się najlepiej. W sezonie 1935 zdobyto raptem 55 odznak, w następnych zaś latach niewiele więcej (1936 133 odznaki, 1937 165, 1938 105). Wzrost ilości zdobywanych odznak nastąpił dopiero po wojnie. Wprawdzie w roku 1948, kiedy akcję GOT wznowiono, zdobyto tylko 52 odznaki, ale już w roku następnym zdobyto ich 857, w roku zaś 1950 osiągnięto liczbę aż 4984 odznak. Były to ostatnie odznaki zdobyte w ramach działalności PTT, z końcem bowiem owego roku doszło do połączenia dwóch największych organizacji turystycznych w Polsce: Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego oraz Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, i powstania Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego, które stało się spadkobiercą ideologii obu wspomnianych Towarzystw.

W nowym Towarzystwie sprawy gór i turystyki górskiej, w tym także Górskiej Odznaki Turystycznej, znalazły się w gestii Komisji Turystyki Górskiej Zarządu Głównego PTTK. Akcja GOT PTTK doznała tam, a także na niższych szczeblach organizacyjnych nowego Towarzystwa tak gorącego poparcia, że niebawem

nastąpił jej niebywały rozkwit. Kiedy w PTTK pojawiły się również inne odznaki turystyczne, mające na celu popularyzację także innych dyscyplin turystycznych, GOT stała się pośród nich najbardziej popularna i ten stan rzeczy utrzymuje się aż po chwilę obecną.

Od chwili swoich narodzin GOT dzieliła się na dwa rodzaje: małą i dużą, przy czym w odznace małej funkcjonowały trzy stopnie: brązowy, srebrny i złoty, w dużej zaś tylko dwa: srebrny i złoty.

W miarę rozwoju akcji GOT i zdobywania przez odznakę popularności pojawiały się nowe kategorie GOT. W 1962 r. dla zachęcenia utrzymywania kontaktu z odznaką przez zaawansowanych zdobywców GOT wprowadzono do regulaminu odznaki możliwość uzyskiwania wyróżnienia Za wytrwałość, przyznawanego za spełnienie określonej krotności wymogów na dowolny stopień odznaki. W 1975 r. KTG ZG dokonała kolejnej modyfikacji regulaminu odznaki. Generalne zmiany dotyczyły ilości jej rodzajów i stopni. Nowy regulamin, obowiązujący od 1977 r., wprowadził popularną GOT jako pierwszy rodzaj w kolejności zdobywania oraz uzupełnił GOT dużą o stopień brązowy.

Wprowadzone zmiany jeszcze bardziej umocniły pozycję GOT pośród innych odznak PTTK.

Rozwój odznaki najlepiej ilustruje statystyka, ukazująca ilość zdobytych odznak na koniec poszczególnych, powojennych dekad:

Rok	1950	1960	1970	1980	1990
Ilość odznak zdobyta w danym roku	4.984	12.910	27.008	49.081	27.739
Ilość odznak zdobyta od początku akcji GOT	6.362	184.613	366.179	767.248	1.243.719

W roku 1986, pięćdziesiątym drugim istnienia odznaki, zdobyta została milionowa GOT. Jej zdobywcą został Andrzej Mazura z Żor koło Rybnika, przodownik GOT.

Tekst za stronami: <http://www.msw-pttk.org.pl/index2.html>
<http://cotg.pttk.pl/>